

УДК 37.061(438)

Маслова Тетяна

ФОРМАЛЬНА ТА НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА В ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Проаналізовано особливості організації системи удосконалення вчителів у Польщі. Схарактеризовано види і форми формальної та неформальної освіти, яка відбувається за участю державних і недержавних установ. З'ясовано, що польські вчителі можуть скористатися такими видами неформальної освіти, як професійні курси/тренінги, онлайн-освітні технології (МООС), професійні стажування, а також брати участь в заходах, пов'язаних з громадянською освітою.

Ключові слова: *формальна і неформальна освіта, професійні курси/тренінги, онлайн-освіта, професійні стажування, громадянська освіта.*

Постановка проблеми. У контексті цивілізаційних змін та глобалізаційних процесів у європейському освітньому просторі постійно обговорюються проблеми модернізації освіти й приведення її до вимог сучасного рівня науково-технічного прогресу. Відповідно й країни, які є членами ЄС, переглядають та вдосконалюють свої системи освіти. Зокрема, у Польщі за останні кільканадцять років відбулася низка реформ, направлених на дотримання загальноєвропейських норм та підвищення рівня якості навчання.

Ці реформи вимагають від учителів, по-перше, відповідної підготовки, по-друге, постійного удосконалення протягом всього періоду професійної діяльності. Якщо підготовка вчителів здійснюється переважно у межах формальної освіти, то подальший професійний розвиток може відбуватися як через формальну, так і через неформальну освіту.

Аналіз останніх досліджень засвідчує, що проблеми підготовки та удосконалення вчителів Польщі частково висвітлені у дослідженнях Т. Александр, Х. Радницкої, Л. Торрус, М. Малевського, С. Квятковського, І. Вільша, І. Возняка, Р. Герлаха, Я. Фігурського, К. Симела, Б. Урбана, К. Полака.

Мета статті: з'ясувати особливості формальної та неформальної освіти вчителів у Польщі й виявити можливості їхнього професійного розвитку в межах неформальної освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу теоретичних досліджень та практичної діяльності можемо констатувати, що система вдосконалення вчителів у Польщі відбувається шляхом формальної та неформальної освіти. Тобто це відбувається за участю державних і недержавних закладів. Передусім, розглянемо особливості цих видів освіти та їх прояви в польському освітньому просторі.

Отже, *формальна освіта* (англ. Formal education) будучи інституціональною, свідомо визначеною та спланованою, упроваджується державними або ліцензованими приватними закладами освіти, що в сукупності складає офіційну систему освіти країни. Відповідно до цього, формальні освітні програми одержують визнання від національних органів освіти або еквівалентних інституцій.

Загальноприйнятим у Польщі, як і в інших країнах є той факт, що формальна освіта складається з базової освіти. Варто наголосити, що не лише професійно-технічна й вища освіта, а й навчання осіб з особливими потребами та деякі складові освіти дорослих нині визнаються як частини системи формальної освіти. Кваліфікації, одержані в результаті формальної освіти, за визначенням є визнаними. Про інституціональну освіту можна вести мову тоді, коли створене структуроване середовище для навчання, зокрема відношення «учень/студент – викладач» або інтерактивні види діяльності, спеціально розроблені для освіти та навчання. Формальна освіта зазвичай здобувається у спеціально визначених типових навчальних закладах.

Цей компонент освіти називають базовою освітою, що визначається як формальна освіта особи перед її першим виходом на ринок праці. Така форма освіти відбувається, як правило, шляхом стаціонарного навчання [6].

Крім того, формальна освіта здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій), передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою [4].

У Польщі формальна освіта передбачає участь в освітніх програмах і навчаннях, що призводять до накопичення зареєстрованих кваліфікацій, як результату навчання, досягнення яких офіційно підтверджене уповноваженою установою і записане в інтегрованому реєстрі кваліфікацій. Це визначення стосується проекту польської системи кваліфікацій, що впроваджується Науково-дослідним інститутом освіти, і стосується тлумачення цього терміна Євростатом [5].

У Польщі формальну освіту можна здобути в школі та в університеті [8]. Щодо подальшого вдосконалення та професійного розвитку вчителів діяльність державних закладів функціонує на трьох рівнях:

1) центральному – під керівництвом відповідного міністра в справах освіти і виховання, відповідного міністра в справах культури і національної спадщини, а також міністра сільського господарства;

2) регіональному – під керівництвом самоврядування воєводства і відповідних кураторів освіти;

3) локальному – під керівництвом гміни та повітових підрозділів самоврядування.

Таким чином, суттю формальної освіти є організований процес навчання, який приводить тих, хто навчається, до отримання зареєстрованої кваліфікації, яка знаходиться в Зведеному реєстрі кваліфікацій. До впровадження інтегрованої системи кваліфікацій шляхом формальної освіти,

освіта і навчання буде розумітися, як організоване відповідно до законів, що регулюють системи освіти і вищої освіти. Всі інші організовані програми освіти та навчання визначаються як неформальна освіта. Після впровадження нової системи, заснованої на Польській кваліфікаційній рамці в галузі формальної освіти, включатиме в себе всі освітні та навчальні програми, які ведуть до отримання кваліфікації, визнаної в Зведеному реєстрі кваліфікацій.

Натомість, у новій концепції неперервної освіти підкреслюється важливість навчання протягом усього життя за допомогою інших форм і видів освіти, ніж традиційні (школа та університет) [9]. Ці види і форми називаються неформальною освітою.

Неформальна освіта (англ. Non-formal education) не є інституціоналізованою, не завжди цілеспрямованою, спланованою особою або організацією, яка забезпечує надання освітніх послуг. Визначальною характеристикою неформальної освіти є те, що вона є доповненням або альтернативою формальної освіти в навчанні протягом усього життя [4].

Варто наголосити, що неформальна освіта доступна людині будь-якого віку, але вона не обов'язково має спрямовану структуру, а також може бути короткою за тривалістю або низькою за інтенсивністю й зазвичай організовуватися у вигляді короткострокових курсів, майстер-класів або семінарів.

Неформальна освіта найчастіше веде до отримання таких кваліфікацій, які не визнаються формальною освітою або є еквівалентами формальної освіти. Така освіта може охоплювати, наприклад, програми з ліквідації неписьменності дорослих і молоді та програми для дітей, які не відвідують школу, а також програми з розвитку життєвих і трудових навичок, програми, спрямовані на соціальний і культурний розвиток [6]. Неформальну освіту часто називають навчанням на практиці. Це процес, який триває протягом усього життя, і передбачає формування поглядів, цінностей, навичок і знань на основі різного досвіду й впливу освітнього середовища (сім'ї, друзів, робочого середовища, ігор, ринку), а також засобів масової інформації.

Зростання важливості неформальної освіти безпосередньо обумовлено цивілізаційним та технологічним розвитком світу. Оскільки завдяки комп'ютерам та сучасним засобам зв'язку світ змінюється дуже швидко, необхідно доповнити знання про явища, що відбуваються навколо нас. Через різноманітні форми неформальної освіти людина може швидше поповнювати брак необхідних знань, умінь і навичок.

Важливою перевагою неформальної освіти є те, що вона не нав'язує жорсткі рамки процесу навчання (хоча це можливо в контексті включення в діяльність курсів і тренінгів), часто поєднується з грою та розвагами, що найкраще простежується в програмах Edutainment. У цьому плані неформальна освіта є не тільки корисною, але й приємною.

Вчителі Польщі мають можливість брати участь у двох програмах Європейського Союзу, що відносяться до неформальної освіти і формують так званий Європейський освітній простір: «Молодь в дії» та «Навчання протягом усього життя». Метою першої програми є підтримка заходів, що проводяться молодими людьми віком від 13 до 30 років під час вільного від навчання часу. Програму адресовано також працівникам молодіжних організацій. Метою другої програми є підтримка впровадження різних освітніх заходів, розширення європейської співпраці та обмінів у сфері освіти. Програма охоплює декілька компонентів і спрямована на різні групи осіб, бажаючих вчитися протягом усього життя – від дитячих садків до університетів третього віку. Згідно з прогнозами польських науковців термін «неформальна освіта» буде з'являтися все частіше. Польська Стратегія для Молоді, прийнята Радою Міністрів 19 серпня 2003 року, підкреслює важливість неформальної освіти для вирівнювання можливостей. Європейська Комісія та Рада Європи працюють над завданнями, що мають підвищити рівень визнання досвіду, отриманого під час неформальної освіти. Міністерство національної освіти також виділяє значні фінансові ресурси для підтримки неформальної освіти в позашкільний час.

Для вдосконалення вчителів у Польщі функціонують недержавні заклади під керівництвом фізичних та юридичних осіб. Загалом таких закладів налічується понад 370. Основні види неформальної освіти, якими можуть скористатися польські вчителі – це професійні курси/тренінги, онлайн-освіта (МООС), професійні стажування, а також заходи, пов'язані з громадянською освітою.

Професійні курси/тренінги – це тренінги та семінари з підвищення кваліфікацій і здобуття нових навичок. Як правило, професійні курси проводяться в короткі періоди та в умовах «безпечного простору». За цільовою аудиторією професійні курси поділяються на корпоративні (оплачує працедавець) та індивідуальні (оплачує той, хто здобуває освіту) [2].

Онлайн-освіта – це Інтернет-курс з великомасштабною інтерактивною участю та відкритим доступом через Інтернет. На додаток до традиційних матеріалів навчального курсу, таких як відео, матеріалів для читання і домашніх завдань, МООС надає можливість використання інтерактивного форуму користувачів, які допомагають створити спільноту викладачів та асистентів. Це одна із найновіших форм дистанційного навчання, яка активно розвивається в сучасній освітній практиці. Подібні сайти розраховані на учасників різних рівнів підготовки – як новачків, так і досвідчених фахівців.

Професійні стажування – це навчання персоналу на робочому місці під керівництвом відповідальної особи після теоретичної підготовки або одночасно з нею з метою практичного оволодіння спеціальністю, адаптація до об'єктів обслуговування та керування, набуття навичок швидкого орієнтування на робочому місці та інших прийомів роботи.

Громадянська освіта готує населення країни, особливо молодь, виконувати свою роль як громадян. Одна з найвідоміших теоретиків громадянської освіти Емі Гутман визначає її як культивування чеснот, знань і навичок, необхідних для участі у політичному та соціальному житті. При цьому громадянська освіта включає в себе неформальні соціальні інститути

(сім'ї, громади, бібліотеки, церкви, громадські організації, профспілки, спортивні команди, виборчі кампанії, ЗМІ тощо) [1].

Висновки. Основною особливістю неформальної освіти є те, що вона здобувається за освітніми програмами, які не передбачають присвоєння (присудження) визнаних державою кваліфікацій за рівнями освіти та отримання встановленого законодавством документа про освіту [4]. Натомість популярність неформальної освіти зростає завдяки її практичності, мобільності, гнучкості програм і пристосованості до постійно змінюваних суспільно-економічних умов сьогодення.

Список використаних джерел

1. Івкіна О. Громадянська освіта в школах України / О. Івкіна. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://deti.zp.ua/show_article.php?a_id=506263.
2. Курси і тренінги. Освітній портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.osvita.org.ua/courses/articles/5.html>.
3. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.erasmusplus.org.ua>.
4. Проект Закону про освіту від 04.04.2016 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.
5. Класифікація навчальної діяльності (Eurostat 2006). – Люксембург : Управління офіційних публікацій Європейських Співтовариств.
6. International Standard Classification of Education ISCED. UNESCO, 2011.
7. Malewski M. Modele pracy edukacyjnej z ludźmi dorosłymi, w: Przybylska E. (red.), Andragogiczne wątki, poszukiwania, fascynacje, Toruń 2001, s. 284.
8. Okoń W., Nowy Słownik Pedagogiczny, Żak Wydawnictwo Akademickie 2017, s.468.

9. Słownik podstawowych terminów dotyczących krajowego systemu kwalifikacji pod red. Stanisława Sławińskiego, Warszawa 2013 r., s. 13.

Maslova Tatjana. ФОРМАЛЬНОЕ И НЕФОРМАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПОЛЬШЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОПЕЙСКОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА

Проанализированы особенности организации системы усовершенствования учителей в Польше. Охарактеризованы виды и формы формального и неформального образования, которая происходит с участием государственных и негосударственных учреждений. Выяснено, что польские учителя могут воспользоваться такими видами неформального образования, как профессиональные курсы/тренинги, онлайн-образование (МООС), профессиональные стажировки, а также участвовать в мероприятиях, связанных с гражданским образованием.

Ключевые слова: *формальное и неформальное образование, профессиональные курсы / тренинги, онлайн-образование, профессиональные стажировки, гражданское образование.*

Maslova Tatiana. FORMAL AND NON-FORMAL EDUCATION IN POLAND IN THE CONDITIONS OF THE EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

The author analyzes the peculiarities of organizing the system for improving teachers in Poland. The author describes the types and forms of formal and informal education that takes place with the participation of state and non-state institutions. The author finds that Polish teachers can use such types of Non-formal education as professional courses / trainings, online education (MOOC), professional internships, as well as participation in activities related to civic education.

Key words: *formal and informal education, professional courses / trainings, online education, professional internships, civic education.*